

1 Pierādīšanas pienākums

1.1 Kādi ir pierādīšanas pienākuma noteikumi?

Pierādījumus un pierādījumu iegūšanu regulē Civilkodekss (*kodeks cywilny*, 6. pants) un Civilprocesa kodekss (*kodeks postępowania cywilnego*, 227.–315. pants).

Saskaņā ar Civilkodeksa 6. pantu fakta pierādīšanas pienākums ir personai, kura atsaucas uz tiesiskajām sekām, kas izriet no šā fakta. Noteiktu fakti pierādīšanas pienākums ir prasītājam, citu — atbildētājam.

1.2 Vai pastāv noteikumi, kas atbrīvo noteiktus faktus no pierādīšanas pienākuma? Kādos gadījumos? Vai ir iespējams iesniegt pierādījumus, lai pierādītu, ka kāds juridisks pieņēmums, nav pareizs?

Izņēmumiem no noteikuma, ka fakta pierādīšanas pienākums ir personai, kura atsaucas uz tiesiskajām sekām, kas izriet no šī fakta, ir jābūt tieši noteiktiem tiesību aktā.

Dažos konkrētos gadījumos pierādīšanas pienākumu ir iespējams pārlīkt uz otru pusi, t. i., apgriezt pierādīšanas pienākumu. Tas var notikt, piemēram, ja pierādījumi ir iznīcināti vai liegta to iegūšana. Judikatūrā ir atzīts viedoklis, ka, ja puses izturēšanās liedz vai būtiski kavē otru pusi pierādīt faktus, attiecībā uz kuriem tai pastāv pierādīšanas pienākums, tad pirmajai pusei ir jāpierāda, ka šie fakti nav notikuši.

Pierādīšanas pienākuma jautājums ir cieši saistīts ar juridiskas prezumpcijas institūtu. Saskaņā ar Civilprocesa kodeksa 234. pantu juridiska prezumpcija ir tiesai saistoša. Parasti juridisku prezumpciju ir iespējams atspēkot.

Juridiskas prezumpcijas, kas maina pierādījumu noteikumus, attiecas, piemēram, uz labticību vai ļautnicību (Civilkodeksa 7. pants), pieņēmumu par dzīva bērna piedzimšanu (Civilkodeksa 9. pants), prettiesiskumu (Civilkodeksa 24. panta 1. punkts), līdzīpašnieku daļu vienlīdzību (Civilkodeksa 197. pants), parādnieka rīcību, apzinoties kreditoram nelabvēlīgās sekas (Civilkodeksa 527. panta 3. punkts un 529. pants), civilsabiedrības biedru daļu līdzvērtīgumu (Civilkodeksa 826. panta 2. punkts).

1.3 Kādā apmērā tiesai ir jābūt pārliecinātai par kādu faktu, lai tā varētu pamatot savu spriedumu ar šo faktu?

Saskaņā ar pierādījumu brīvās novērtēšanas principu (Civilprocesa kodeksa 233. pants) tiesa novērtē pierādījumu ticamību un spēku pēc nepieciešamības, pamatojoties uz ievāktu pierādījumu vispusīgu izvērtējumu.

Tiesa savu pārliecību var balstīt tikai uz pienācīgi iegūtiem pierādījumiem, ievērojot pierādījumu avotu prasības un pierādījumu sniegšanas tiešuma principu. Arī ekspertu atzinumus tiesa izvērtē brīvi.

Turklāt Civilprocesa kodeksa 243. pants paredz ticamības pierādīšanas institūtu. Šaurā nozīmē ticamības pierādīšana ir alternatīva pierādījumiem un nenodrošina par faktu izteikta apgalvojuma noteiktību, bet gan tikai tā ticamību. Formālā pierādījumu iegūšana ir vispārējs noteikums, savukārt ticamības pierādīšana ir izņēmums tās personas labā, kura atsaucas uz noteiktu faktu. Attiecībā uz jautājumiem, kas pēc būtības ir sekundāri, un tiesību aktos īpaši paredzētos gadījumos pietiek ar ticamības pierādīšanu.

2 Pierādījumu iegūšana

Ikvienam prasītāja un atbildētāja apgalvojumam jābūt pamatotam ar pierādījumiem.

2.1 Vai pierādījumi vienmēr jāiesniedz kādai no lietas pusēm, vai arī atsevišķos gadījumos tiesnesis var iegūt pierādījumus pēc savas iniciatīvas?

Ja tiesa uzskata, ka ar lietas gaitā iegūtajiem pierādījumiem nav pietiekami tās atrisināšanai, tiesa var pieņemt pierādījumus, uz kuriem nav atsaukusies puse, bet šiem pierādījumiem jāattiecas vienīgi uz minētās puses apgalvojumiem par būtiskiem un apstrīdētiem faktiem (Civilprocesa kodeksa 232. pants).

2.2 Ja kādas puses lūgums pieņemt pierādījumu tiek apmierināts, kas noteik tālāk?

Vispārējā gadījumā tiesa pieņem pierādījumus pēc pušu pieprasījuma, jo tām ir pienākums norādīt uz lietas izšķiršanai nepieciešamajiem pierādījumiem.

Tomēr tiesa izvērtē, vai pušu norādīto pierādījumu pieņemšana ir lietderīga vai nepieciešama (Civilprocesa kodeksa 236. pants).

Tiesa, iegūstot pierādījumus vai pieņemot pierādījumus pēc savas iniciatīvas, pieņem lēmumu par pierādījumu pieņemšanu.

Lemjot par to, vai pieņemt tiesvedības puses iesniegtos pierādījumus, tiesa izvērtē:

vai konkrētajam fakts ir būtisks lietā (Civilprocesa kodeksa 227. pants);

vai fakts ir jāpierāda (tas var būt, piemēram, vispārzināms fakts — Civilprocesa kodeksa 228. panta 1. punkts, vai pušu atzīts fakts — kodeksa 229. pants);

vai konkrētais pierādījums attiecīgajā lietā nav izslēgts (piemēram, Civilprocesa kodeksa 246. un 247. pants);

vai fakts, kas jāapliecina ar pierādījumu, jau nav ticis pietiekami noskaidrots, vai atsaukšanās uz pierādījumiem nav veikta tikai nolūkā novilcināt procesu (Civilprocesa kodeksa 217. panta 2. punkts).

2.3 Kādos gadījumos tiesa var noraidīt puses lūgumu pieņemt pierādījumu?

Tiesa noraida puses pieteikumu par pierādījumu iegūšanu, ja tas attiecas uz faktiem, kas nav būtiski lietā (Civilprocesa kodeksa 227. panta), vispārzināmiem faktiem, faktiem, kurus procesa gaitā atzinusi otra puse, ja atzīšana nerada šaubas, kā arī faktiem, kas tiesai zināmi *ex officio*, tomēr tiesai šādā gadījumā puses tiesas sēdes laikā ir jāinformē par šiem faktiem (Civilprocesa kodeksa 228. un 229. pants).

Tiesa var uzskatīt, ka lietas atrisināšanai būtiskie fakti ir tikusi konstatēti, ja šādu secinājumu var izdarīt, balstoties uz citiem konstatētiem faktiem (fakta prezumpcija — Civilprocesa kodeksa 231. pants).

2.4 Kādi ir dažādie pierādījumu veidi?

dokumenti (Civilprocesa kodeksa 244.–257. pants)

Dokumenti ir rakstveida liecības. Tie var būt oficiāli vai privāti. Ja oficiālu dokumentu pienācīgā formā sagatavojusi kompetenta publiska iestāde, prezumē, ka to oficiāli apliecinātais saturs ir precīzs un ka tos izdevusi to izdevējīestāde.

liecinieku liecības (Civilprocesa kodeksa 258.–277. pants)

Neviena persona nevar atteikties liecināt kā liecinieks, izņemot pušu laulātos, pušu augšupējos un lejupējos radniekus, brāļus un māsas, otra laulātā radniekus tajā pašā līnijā un pakāpē, kā arī to adoptētājus vai adoptētos bērnus. Tiesības atteikties liecināt saglabājas pēc laulības vai adopcijas attiecību izbeigšanās.

eksperta atzinums (Civilprocesa kodeksa 278.–291. pants)

Eksperta atzinums ir atzinums par faktiem, stāvokli un notikumiem, kuru izvērtēšanai un noskaidrošanai nepieciešamas īpašas specializētas zināšanas, un kas palīdz tiesai pienācīgi izvērtēt faktus un atrisināt konkrētu lietu.

pārbaude (Civilprocesa kodeksa 292.–298. pants)

Pārbaude ir personas, vietas vai objekta īpašību vai stāvokļa tieša izvērtēšana, izmantojot maņas, un šo pārbaudi veic tiesa.

pušu uzklauššana (Civilprocesa kodeksa 299.–304. pants)

Ja pierādījumi visi ir sniegti vai to vairāk nav, bet joprojām saglabājas neizskaidroti fakti, kas ir būtiski lietā, tiesa izdod rīkojumu par pušu uzklauššanu, lai precizētu šos faktus.

Ja puse ir juridiska persona, tiesa uzklausa personas, kas ietilpst struktūrā, kurai ir tiesības pārstāvēt pusi.

Turklāt tiesa kā pierādījumus var pieņemt asinsgrupu noteikšanas rezultātus, videoierakstus, TV ierakstus, kopijas, fotogrāfijas, plānus, zīmējumus, audio diskus vai kasetes, kā arī citus nesējus, kas ieraksta un glabā attēlus un skaņas.

2.5 Kādas ir metodes, lai iegūtu pierādījumus no lieciniekiem, un vai tās atšķiras no metodēm, kādas izmanto, lai iegūtu pierādījumus no lieciniekiem, kas ir eksperti? Kādi ir noteikumi attiecībā uz rakstveida pierādījumu un eksperta atzinuma/viedokļa iesniegšanu?

Saskaņā ar Civilprocesa kodeksa 266. pantu pirms liecinieka uzklauššanas viņu informē par tiesībām atteikties liecināt un kriminālbildību par nepatiesas liecības sniegšanu. Liecinieks, kam jāsniedz liecība, tiesai dod zvērestu.

Saskaņā ar Civilprocesa kodeksa 271. panta 1. punktu liecinieku liecības ir mutiskas. Attiecīgā gadījumā lieciniekam viņa liecību nolasa un papildina ar tā piezīmēm.

Parasti liecinieki, kas vēl nav uzklauti, nevar būt klāt, kad tiek uzklauti citi liecinieki (Civilprocesa kodeksa 264. pants), savukārt lieciniekus, kuru liecības ir pretrunīgas, var konfrontēt (Civilprocesa kodeksa 272. pants).

Tiesa var aicināt vienu vai vairākus ekspertus sniegt atzinumu, informējot tos, vai atzinums jāsniedz mutiski vai rakstiski (Civilprocesa kodeksa 278. pants).

Eksperts var atteikties sniegt liecību tādu pušu iemeslu dēļ kā liecinieki (Civilprocesa kodeksa 280. un 261. pants). Arī eksperts dod zvērestu, izņemot, ja puses to atbrīvo no šā pienākuma. Katrā atzinumā ir jāiekļauj pamatojums (Civilprocesa kodeksa 285. pants). Eksperti par savu darbu var pieprasīt kompensāciju (Civilprocesa kodeksa 288. pants).

2.6 Vai kādas noteiktas pierādīšanas metodes ir nozīmīgākas par citām?

Nav pamata pieņemt formālu pierādīšanas līdzekļu hierarhiju atkarībā no to uzticamības un nozīmīguma, nošķirot no konkrētas lietas faktiem. Parasti tiesa izvērtē pierādījumus pēc saviem ieskatiem (Civilprocesa kodeksa 233. pants). Izvērtējumā būtu jāņem vērā Civilprocesa kodeksa 246. un 247. pantā paredzētais princips, saskaņā ar kuru dokumentārie pierādījumi prevalē pār liecinieku vai pušu liecībām.

2.7 Vai noteiktu faktu pierādīšanai ir obligāti jāizmanto noteikta veida pierādīšanas metodes?

Dažiem tiesiskiem darījumiem ir nepieciešama noteikta forma; šādu konkrētas formas prasību var noteikt ar tiesību aktu vai ar pušu vienošanos. Rakstiskus pierādījumus saskaņā ar Civilkodeksa 74. panta 1. punktu (*ad probationem*) izmanto tā, ka, ja netiek ievērotas tiesību akta vai vienošanās prasības, personai, kura nav veikusi darbību pienācīgā formā, rodas negatīvas procesuālās sekas, jo tiek ierobežotas tās spējas iegūt pierādījumus.

2.8 Vai lieciniekam saskaņā ar likumu ir pienākums sniegt liecību?

Parasti neviena persona nevar atteikties liecināt liecinieka statusā. Liecināšana ir likumā noteikts pienākums. Šis pienākums ietver trīs prasības:

ierasties tiesā noteiktā laikā,

liecināt,

dot zvērestu.

2.9 Kādos gadījumos liecinieks var atteikties sniegt liecību?

Tomēr likumā paredzēti noteikti izņēmumi no noteikuma, ka neviens nevar atteikties liecināt, saskaņā ar Civilprocesa kodeksa 261. pantu, kas paredz, ka liecināt var atteikties pušu laulātie, to augšupējie un lejupējie radinieki, brāļi un māsas, otra laulātā radinieki tajā pašā līnijā un pakāpē, kā arī to adoptētāji un adoptētie bērni. Tiesības atteikties liecināt saglabājas arī pēc laulības vai adopcijas attiecību izbeigšanās.

Atteikšanās liecināt nav pieļaujama lietās par ģimenes stāvokli, izņemot laulības šķiršanu.

Tiesai pirms liecības uzklauššanas jāinformē liecinieks par tā tiesībām atteikties liecināt un atteikties atbildēt uz jautājumiem. Tiesa pārbauda iemeslus, kādēļ persona (rakstiski vai mutiski, atsaucoties uz likumiskajiem pamatiem) atsakās liecināt.

Paziņojumu par atteikšanos liecināt var atsaukt. Tomēr pēc liecības sniegšanas liecinieks nevar izmantot tiesības atteikties, izņemot, ja tas iepriekš nav ticis informēts par šīm tiesībām.

Liecinieks var atteikties atbildēt uz jautājumiem arī tad, ja liecība varētu viņu vai viņa radniekus (laulātos, augšupējos un lejupējos radniekus, brāļus un māsas, otra laulātā radniekus tajā pašā līnijā un pakāpē, kā arī adoptētājus vai adoptētos bērnus) pakļaut kriminālbildībai, apkaunojumam vai tiešam būtiskam finansiālam kaitējumam, vai ja ar to tiktu kaitēts būtiskam komercnoslēpumam.

Dominējošs ir viedoklis, ka termins "radinieki" neattiecas uz personām, kas faktiski dzīvo kopā (neregistrētās partnerattiecībās).

Mācītājs var atteikties dot liecību par faktiem, kas tam uzticēti grēksūdzes laikā.

Pamatojoties uz tiesas rīkojumu, ikvienam noteiktā vietā un laikā jāiesniedz tā turējumā esošs dokuments, kas pierāda lietā būtisku faktu, izņemot, ja dokuments satur konfidencialu informāciju. No šī pienākuma ir atbrīvotas vienīgi personas, kuras var atteikties sniegt liecību par dokumentā iztirzātajiem faktiem vai kuras tur dokumentu tādas trešās personas vārdā, kas varētu iebilst pret dokumenta iesniegšanu šādu pušu iemeslu dēļ. Tomēr arī šādā gadījumā atteikšanās iesniegt dokumentu nav pieļaujama, ja tā turētājam vai trešajai personai tas jādara, atsaucoties uz vismaz vienu no pusēm, vai ja dokuments izdots tās personas interesēs, kas pieprasa iegūt pierādījumus. Turklāt persona nevar atteikties iesniegt dokumentu, ja kaitējums, kas šai personai draudētu dokumenta iesniegšanas dēļ, ir lietas zaudēšana (Civilprocesa kodeksa 248. pants).

2.10 Vai pret personu, kura atsakās liecināt, var piemērot sankcijas vai likt sniegt liecību piespiedu kārtā?

Ja liecinieks nepamatoti atsakās liecināt vai dot zvērestu, tiesa pēc tam, kad tā pārbaudījusi visu klātesošo pušu atteikšanās pamatotību, uzliek viņam naudas sodu (Civilprocesa kodeksa 274. pants).

Neņemot vērā minēto naudas sodu, tiesa var aizturēt liecinieku uz laiku, kas nepārsniedz nedēļu. Tiesa atbrīvo aizturēto liecinieku, ja viņš liecinājis vai devis zvērestu, vai ja tiesa, kurā pieņemta liecinieka liecība, atrisinājusi lietu (Civilprocesa kodeksa 276. pants).

2.11 Vai ir personas, no kurām nedrīkst iegūt liecības?

Tiesa pēc savas iniciatīvas liedz liecināt personai, kura nespēj uztvert vai paziņot par uztverto. Ja šīs nespējas iemesli ir beiguši pastāvēt, aizliegumu liecināt var atcelt. Psihiatriska ārstēšana vai rīcībnespēja pati par sevi nepadara liecību par neuzticamu (Civilprocesa kodeksa 259. pants).

Likumā nav noteikts vecums, pēc kura sasniegšanas bērnu uzskata par spējīgu uztvert un paziņot par uztverto. Tādēļ to, vai bērnu var nopratināt, nosaka viņa personīgās spējas un attīstības pakāpe. Laulības lietās likums paredz ierobežojumus liecinieku — mazgadīgu bērnu, kuri nav sasnieguši 13 gadu vecumu, un pušu lejupējo radnieku taisnā līnijā, kas nav sasnieguši 17 gadu vecumu — nopratināšanai (Civilprocesa kodeksa 430. pants).

No Civilprocesa kodeksa 259. panta izriet vispārīgs noteikums, ka nevienu personu vienā un tajā pašā lietā nevar noprotināt gan kā liecinieku, gan kā pusi. Tādēļ, uzklusot puses, var noprotināt puses likumisko pārstāvi. Savukārt puses advokātu var noprotināt kā liecinieku, taču tādā gadījumā viņam jāatsakās no advokāta pilnvarām.

Persona, kura iestājusies lietā, nevar būt par liecinieku (Civilprocesa kodeksa 81. pants).

Militārpersonām un civildienesta ierēdņiem, kuri nav atbrīvoti no pienākuma neizpaust informāciju, kas identificēta kā "slepena" vai "konfidenciāla", un kuru liecība pārkāptu šo pienākumu, nav jāliecina, izņemot gadījumus, kad viņus atbrīvo no profesionālā noslēpuma glabāšanas pienākuma.

Mediators nevar liecināt par faktiem, kas tam kļuvuši zināmi mediācijas laikā, ja puses viņu nav atbrīvojušas no pienākuma glabāt mediācijas noslēpumu (Civilprocesa kodeksa 259.1 pants).

2.12 Kāda ir tiesneša un pušu loma, uzklusot liecinieku? Kādos apstākļos liecinieku var uzklusot videokonferencē vai ar citu tehnisku līdzekļu palīdzību?

Liecinieku uzklusa tiesa. Dažos gadījumos tiesa uzklusīšanu var uzticēt īpaši ieceltam tiesnesim (Civilprocesa kodeksa 235. pants). Ja pierādījuma būtība to neliedz, tiesa, kas izskata lietu, var nolemt veikt uzklusīšanu, izmantojot tehniskās ierīces, kas ļauj to darīt attālināti.

Pusēm ir tiesības būt klāt liecinieku noprotināšanā un uzdot viņiem jautājumus.

Lieciniekus var noprotināt, izmantojot videokonferenci un telekonferenci (Padomes Regulas (EK) Nr. 1206/2001 par sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās 10. panta 4. punkts).

3 Pierādījuma izvērtēšana

Parasti pierādījums var būt jebkas, kas ļauj konstatēt lietā būtiskus faktus. Civilprocesa kodekss neparedz vispārēju aizliegumu civilprocesā izmantot nelikumīgi iegūtus pierādījumus. Tomēr konstitūcijas noteikumu, dažādo Civiltkodeksa un Civilprocesa kodeksa noteikumu, Likuma par klasificētas informācijas aizsardzību un Polijas ratificēto starptautisko līgumu analīze dod pamatu uzskatīt, ka nelikumīgi iegūtu pierādījumu izmantošana civilprocesā nav pieļaujama.

3.1 Ja puse liecību ieguvusi nelikumīgi, vai tiesai ir kādi ierobežojumi sprieduma pieņemšanā?

Civilprocesā nav pieļaujams izmantot pierādījumus, kas iegūti veidā, kurš aizskar un tādējādi liedz personai tiesības uz domas brīvību, vārda brīvību, intīmo dzīvi un personīgo brīvību. Pierādījumi, kas iegūti ar viltu vai solījumu, kura izpilde pārkāptu likumu, piemēram, mantiskas atlīdzības piesolīšana par sarunu noklausīšanos, tiek uzskatīti par nelikumīgiem.

Civilprocesa kodeksa 403. panta 1. punkta 2. apakšpunkts paredz, ka noziedzīgā ceļā panākts spriedumu var pārskatīt. Civilprocesa kodeksa 403. panta 1. punkta 2. apakšpunktā paredzētā pārskatīšana ir iespējama vienīgi tad, ja ir pieņemts galīgs notiesājošs spriedums. Lai nodrošinātu pārskatīšanas pamata nemainīgumu, spriedumam jābūt galīgam. Pieteikumam par sprieduma pārskatīšanu ir jāpievieno sprieduma kopija.

3.2 Ja esmu viena no lietas pusēm, vai mans paziņojums tiks uzskatīts par liecību?

Ja pierādījumu visi ir sniegti vai to vairāk nav, bet joprojām saglabājas neizskaidroti fakti, kas ir būtiski lietā, tiesa izdod rīkojumu par pušu uzklusīšanu, lai precizētu šos faktus. (Civilprocesa kodeksa 299. pants).

Lapa atjaunināta: 26/11/2018

Šīs lapas versiju savā valodā uztur attiecīgais Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkla kontaktpunkts. Tulkojumu veic Eiropas Komisijas dienestā. Varbūtējās izmaiņas, ko oriģinālā ieviesušas kompetentās valsts iestādes, iespējams, nav atspoguļotas tulkojumos. Ne Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkls, ne Eiropas Komisija neuzņemas nekādu atbildību par šajā dokumentā ietvertu vai minēto informāciju vai datiem. Lūdzam skatīt juridisko paziņojumu, lai iepazītos ar autortiesību noteikumiem, ko piemēro dalībvalstī, kas ir atbildīga par šo lapu.